

Úvodem

Jaká byla česká zahraniční politika v uplynulém roce a proč? Tuto otázku si od roku 2007 klade tým autorů Ústavu mezinárodních vztahů a spolupracujících institucí. Od té doby vydal ÚMV deset analytických monografií (včetně této) v české a anglické jazykové mutaci. Analytický rámec zůstává po všechny roky stejný, byť v roce 2013 byl rozšířen o dodatečné koncepty a otázky (viz níže). Tento fakt poskytuje jedinečnou možnost dlouhodobého sledování vývoje české zahraniční politiky. S tímto vědomím mohou autoři prohlásit, že rok 2014 byl nejvýraznějším rokem z hlediska zahraniční politiky za celé sledované období a do velké míry za celou samostatnou existenci České republiky vůbec.

Bylo zmíněno, že kniha i v roce 2014 sledovala totožný konceptuální rámec jako v letech minulých. Analýza je strukturována tak, že nejdříve je ve dvou kapitolách analyzován celkový domácí politický a mediální kontext české zahraniční politiky a identifikován vliv a zapojení jednotlivých hlavních aktérů české zahraniční politiky. Druhá část se zaměřuje na nejdůležitější tematické oblasti české zahraniční politiky – na české působení v Evropské unii a na českou bezpečnostní a obrannou politiku. Třetí část zachycuje hlavní trendy a dynamiku českého působení v bezprostředním regionu střední Evropy. Čtvrtá část mapuje jednotlivé významné bilaterální a regionální relace a pátá část analyzuje zapojení ČR v dalších tematických a multilaterálních oblastech. Zároveň všechny kapitoly respektují jednotnou analytickou strukturu, kdy si každá kapitola opět nejprve všimá politického a konceptuálního kontextu jako základního vnitropolitického východiska pro zahraniční politiku. Ve druhé části pak všechny kapitoly popisují a analyzují konkrétní agendu a události za rok 2014 a jejich dopad a význam pro zahraniční politiku. Většina autorů také zahrnuje analýzu zapojení jednotlivých aktérů v jejich sledované oblasti a mediální pokrytí. Autorský tým klade důraz na kontinuitu jak v konceptuálním, tak i tematickém ohledu. Proto může analýza stavět na robustním empirickém základě a dále prohlubovat porozumění české zahraniční politice.

Díky pokračující spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí ČR je opět v knize zahrnuta statistická a přehledová část, zpracovaná MZV, přičemž v roce 2014 je tato přehledová část diplomatických styků ještě detailnější než v roce předchozím.

Co se týká celkového konceptuálního rámce, došlo v roce 2013 k několika změnám z hlediska hlavních otázek, které si klademe, stejně jako způsobu, jak celkový

koncept naplňujeme. Cílem těchto změn je nabídnout nový konceptuální rámec pro vysvětlování zahraniční politiky malých a středně velkých států a také obecnější vysvětlení české zahraniční politiky jako takové.

Tyto otázky jsou: *V jakých oblastech a proč provozovala ČR pro-aktivní, re-aktivní či „žádnou“ politiku a s jakým úspěchem? V jakých oblastech docházelo k polarizaci a k politizaci tvorby zahraničněpolitické agendy a jaký vliv tyto faktory měly na zahraniční politiku? Konečným cílem celé změny je odpovědět na základní otázku: Jak a proč ČR reaguje na výzvy, přicházející z vnějšího regionálního – mezinárodního – globálního prostředí a jak se toto prostředí sama pokoušela ovlivnit?*

Níže přetiskujeme představení konceptů z loňské publikace, neboť zůstaly nezměněny.

KATEGORIZACE ZPŮSOBŮ JEDNÁNÍ V ZAHRANIČNÍ POLITICE

Matice možných způsobů zahraničněpolitického „jednání“:

	Ofenzivní	Neutrální	Spolupracující
Pro-aktivní jednání	VNUCOVÁNÍ VLASTNÍ POLITIKY	MEDIACE	VYTVÁŘENÍ SPOLEČNÉ POLITIKY
Nejednání	IGNORANCE	NEZÁJEM	ČERNÝ PASAŽÉR
Re-aktivní jednání	AKTIVNÍ ODPOR PROTI VNĚJŠÍ POLITICE	ADAPTACE NA VNĚJŠÍ POLITIKU	ÚPLNÉ PŘIJETÍ VNĚJŠÍ POLITIKY

Na první ose rozlišujeme mezi pro-aktivním jednáním, „nejednáním“ a re-aktivním jednáním v zahraniční politice. Na druhé ose rozlišujeme ofenzivní, neutrální a spolupracující zahraniční politiku podle postoje, který stát zaujímá vůči mezinárodnímu prostředí.

Aktivní – Nejednání – Reaktivní

Proaktivní zahraniční politika je iniciována vlastními představami o tom, jak by měla zahraniční politika vypadat. Představy o smyslu a účelu zahraniční politiky vycházejí z vnitrostátních, domácích zdrojů spíše než z vnějších podnětů či z vnějších očekávání. Rizikem proaktivní zahraniční politiky je podcenění a přehlížení vnějších limitů a příležitostí. Proaktivní politika může nejenom přehlízet vnější limitace a příležitosti, ale i vnější očekávání. Proaktivní zahraniční politika tak může zůstat nepochopena a aktér se tak může dostat do konfliktu s vnějšími očekáváními a rolí, kterou hraje v rámci širšího mezinárodního společenství.

Reaktivní zahraniční politika formuluje své cíle v reakci na identifikovatelnou strategii či politiku jiného aktéra. Vnější podněty jsou samotným spouštěčem pro formulaci zahraniční politiky, nikoliv jenom pozadím, na němž je zahraniční politika formulována. Samotná skutečnost, že ČR při formulaci své zahraniční politiky zohledňuje vnější prostředí (zájmy, strategie a priority jiných aktérů), nestačí k tomu, abychom mohli zahraniční politiku klasifikovat jako reaktivní. Každá zahraničněpolitická strategie (aktivní, pasivní i reaktivní) nějakým způsobem zohledňuje vnější prostředí. Pro reaktivní zahraniční politiku je typické, že se vztahuje ke konkrétní a jasně artikulované zahraničněpolitické strategii vnějšího aktéra.

Pro reaktivní zahraniční politiku je typické, že politické elity přisuzují velkou relevanci strategiím či politikám jiných aktérů, vůči kterým se buď negativně vymezují, nebo které přejímají. Reaktivní zahraniční politika bývá asociována s malými státy.

Reaktivní zahraniční politika může mít formu negativního vymezení se vůči politice a iniciativě vnějšího aktéra, či podobu neutrální adaptace nebo úplného přijetí vnější politiky (pozitivní reakce). V obecné teorii zahraniční politiky se mluví o adaptivním chování, v evropských studiích může být analogií proces evropeizace (*top-down*).

Nejednání v zahraniční politice je typické tím, že nereaguje na vnitřní, ani vnější podněty. Absenci vnitřních podnětů můžeme vysvětlit chybějícím konsenzem, nezájmem politických elit a/nebo veřejnosti o zahraniční politiku. Neaktivní zahraniční politika může být také důsledkem konfliktu mezi domácími představami o roli a smyslu zahraniční politiky státu a vnějšími očekáváním.

Domníváme se, že „neakce“ v zahraniční politice, tj. neschopnost zaujmout postoj v reakci na vnější podnět a neschopnost formulovat vlastní strategii, by měla být zkoumána jako svébytný fenomén. Analýza toho, co je v zahraniční politice ignorováno, je často přínosnější než zkoumání toho, co je artikulováno politiky a co je prováděno. Pasivita, ne-akce a ignorance zůstávají opomíjeným tématem v sociálních vědách obecně.

Ofenzivní – Neutrální – Spolupracující

Na druhé ose rozlišujeme ofenzivní, neutrální a spolupracující zahraniční politiku. *Ofenzivní* je charakteristická konfrontačním jednáním vůči vnějšku. Negativní vymezování se vůči vnějšku může být důsledkem aktivní snahy vnutit vnějšímu světu vlastní představu o určité politice. Ofenzivní politika může být i důsledkem negativní reakce na vnější podněty. Obecně řečeno, konfrontační politika usiluje o zachování vlastní politiky nebo dokonce o její prosazení (vnucení) vnějšímu světu.

Neutrální politika stojí na pomezí mezi ofenzivní a spolupracující politikou. Neutralitu zároveň nemůžeme zaměňovat s pasivitou. Neutralita se může projevat ve své aktivní formě, kdy se stát aktivně podílí na utváření určité politiky, např. skrze mediaci. Neutralita může mít i pasivní podobu, kdy stát nemá vyartikulovanou pozici k určité politice a zároveň o ni nemá zájem. Neutralita může mít i reaktivní podobu, kdy stát na vnější podněty reaguje neutrální adaptací – částečným přijetím vnějších podnětů (politik).

Spolupracující politika může opět přijít ve třech podobách: aktivní, pasivní a reaktivní. Aktivní spolupracující politika znamená, že stát vystupuje jako vůdce: aktivně navrhuje společné politiky. Impulzem pro aktivní spolupracující politiku jsou vnitrostátní podněty (spíše než reakce na vnější prostředí), ale stát svoji představu neprosazuje ofenzivně (vnucováním), ale spíše hledá a buduje koalici a širší podporu pro svoje návrhy. Pasivní spolupracující politika odpovídá pozici černého pasažéra. Černý pasažér je pasivní a neaktivní, nereaguje na vnější podněty a ani nevyvíjí vlastní aktivitu. Politika černého pasažéra je zároveň kooperativní – přestože aktér zůstává pasivní, uvědomuje si přínosy společné politiky. Jinak by se nevezl. Konečně reaktivní spolupracující politika má podobu úplného přijetí vnější politiky.

Z hlediska procesu tvorby zahraniční politiky lze normativně konstatovat, že nejlepší politikou je *aktivní – spolupracující* následována *mediací*, nejhorší pak je *ignorance a černý pasažér*, dle okolností a konkrétní agendy se pak mezi těmito póly nacházejí ostatní módy jednání.

POLITIZACE

Druhou hlavní otázkou je, jaké *faktory* přispívají k zaujetí jedné z těchto pozic. Kromě vcelku pochopitelné dimenze *kapacit* pro vykonávání dané politiky, která je samozřejmou součástí každé analýzy, budeme se rovněž tázat, zda k některému z výše uvedených módů jednání přispívá *politizace* dané oblasti a *polarizace*.

Jednotící otázkou tedy je: 1) zda je celá oblast analýzy či její části politizována, ne-politizována či de-politizována; 2) zda dochází v dané oblasti analýzy k polarizaci politických názorů. Níže jsou připojeny konceptualizace hlavních termínů (politizace a polarizace).

Politizace

Termín *politizace* je navzdory častému užívání v politických vědách definován vcelku vágně, autorský tým se přiklonil k následující definici: „*Politizací rozumíme míru, do jaké je určité zahraničněpolitické téma součástí veřejné a politické debaty a součástí rozhodování v otevřených politických procesech.*“

Politické procesy pro naše účely *zahrnují kromě přítomnosti tématu ve veřejné sféře a médiích mj. i přítomnost tématu v předvolebních debatách a programech politických stran, v debatách v obou komorách parlamentu, zvláště pak v souvislosti s legislativním procesem, ve vládních prohlášeních, prostřednictvím průzkumů veřejného mínění apod.*, tedy ve všech kanálech demokratických rozhodovacích procesů, které v této publikaci tradičně sledujeme, od voličstva přes politické strany a zákonodárnou moc po moc výkonnou (popř. i soudní, pokud se ve vzácných případech dostanou zahraničněpolitické akty či normy až sem), ale zároveň *nevládní sektor; pokud ovšem vstupuje do ovlivňování politických procesů (advokační aktivity, protesty)*. Tuto míru lze logicky operacionalizovat pouze *relativně* ve vztahu k dalším domácím a/nebo zahraničním tématům, ale *absolutně* lze indikovat přítomnost tématu mezi danými aktéry.

POLARIZACE

Třetím konceptem je polarizace, kterou budeme sledovat jak v první části (politický a konceptuální zázemí ČZP), tak ale i v části, která se věnuje aktérům, kde se budeme tázat, zda dochází k polarizaci *institucionální* (typicky – parlament vs. MZV, MPO vs. MZV, MO vs. MZV, Úřad vlády ČR vs. MZV atd., či i na úrovni odborů, pokud se k takovému názoru či informacím dostanete).

Důvody polarizace jsou jednak ne-institucionální (obsahové, politické), institucionální (způsob organizace a fungování stran a parlamentu) a kulturní (např. úroveň politické kultury v komunikaci a ve vztazích mezi poslanci různých stran). Polarizace elit dramaticky mění způsob, jak se formují názory veřejnosti. Stimuluje stranické zdůvodňování/logiku postojů, což následně vede k tomu, že se politické postoje řídí více stranickou příslušností, posiluje jistotu v postojích, nebere v úvahu věcné argumenty. Postoje politiků vytvářejí politické/ideové rámování témat a ovlivňují tak rozhodování dosud nerozhodné veřejnosti: když politická elita hovoří o tématech a spojuje je s vlastními úvahami, soustředí se pak veřejnost, když se o dané otázce rozhoduje, právě na tyto úvahy.

V zásadě pro účel analýzy považujeme téma za polarizované tehdy,

- kdy jde o konzistentní pozice rozhodujících politických aktérů (zejm. politických stran a jejich představitelů) a institucionálních aktérů (prezident, předseda vlády, ministři, ministerstva atd.), na nichž se aktéři sjednocují, s nimiž se identifikují, při rozhodování se prosazuje princip vnitřní disciplíny (místo věcných argumentů, ale sounáležitost se stranou);
- kdy političtí/institucionální aktéři trvají nikoli na odlišných, ale protichůdných stanoviscích (pro nebo proti prohlubování EU), debata *de facto* neprobíhá a politika se zablokuje, popř. jde jedním směrem, který se po změně vlád zásadně změní (diskontinuita zahraniční politiky);
- kdy nejde o jednotlivosti, ale zásadní směr politiky (principiální vstřícnost k Rusku vs. protiruské postoje, nikoli míra podpory exportu do Ruska, nebo bezvízového styku), popř. o zásadní jednotlivý akt (pro nebo proti radaru v Bredech, Fiskální pakt);
- kdy jde o časový úsek takového postoje, který trval alespoň po dobu námi sledovaného období (kalendářního roku), pokud možno ale déle.

VÝSLEDKY

Nová vláda premiéra Bohuslava Sobotky se ujala kormidla české diplomacie s dvěma chvályhodnými cíli: zaprvé, probudit českou zahraniční politiku z ospalé letargie, do níž upadla po vstupu do Evropské unie, a zadruhé, učinit ji více předvídatelnou a tím také efektivnější. Bohužel, *forma* probuzení z nějakého důvodu předčila *obsah*, důsledkem čehož bylo pro nové vedení české diplomacie mimořádně obtížné vysvětlit své pozice jak na domácí, tak na mezinárodní scéně. Spolu se silně turbulentním me-

zinárodním prostředím a nekonsenzuálně až konfliktně jednajícím přímo zvoleným prezidentem Milošem Zemanem tento fakt znamenal, že rok 2014 dosáhl rekordní úrovně nepředvídatelnosti a nesrozumitelnosti české zahraniční politiky.

Mezi první iniciativy nové vlády byla snaha odlišit se od předchozích středo-pravých vlád v postoji vůči *Evropské unii*, vláda učinila několik symbolických kroků s cílem přiblížit ČR blíže k jádru EU a celkově došlo k zintenzivnění a prohloubení debaty o EU. Toto úsilí však bylo záhy přehlušeno nutností reagovat na vývoj na Ukrajině a diskuse o EU se následně silněji zpolitizovala i polarizovala. Přesto autor kapitoly o české unijní politice uzavírá, že reaktivní a adaptivní mód jednání i v roce 2014 převážil. V souvislosti s remilitarizací východní Evropy a s proměnou celkového bezpečnostního prostředí v bezprostředním evropském sousedství došlo také ke značné intenzifikaci, polarizaci a politizaci v oblasti *obranné a bezpečnostní politiky*. Česká bezpečnostní komunita byla nebývale aktivizována a to se projevilo i ve výsledné politice, která nesla některé rysy pro-aktivního a kooperativního jednání, byť adaptivní způsob převažoval. Po mnoho let si tato publikace všímá toho, že česká diplomacie není kvůli své nevyjasněné evropské politice schopna plně využít potenciálu, který se nabízí ve vztazích s *Německem*. Deklarované změny v české unijní politice tedy měly tento potenciál uvolnit, ovšem pokračující víceokrajnost české zahraniční politiky (a zejména postoje českého prezidenta Zemana) činily i nadále Českou republiku a její pro-aktivní přístup ne zcela pochopitelným a předvídatelným partnerem pro Německo. Důležité nicméně je, že Německo zůstalo v roce 2014 nepolitizovaným a nepolarizovaným tématem. Ostatní sousedské vztahy (v rámci *Visegrádské skupiny* a bilaterálně s *Polskem, Slovenskem a Rakouskem*) oproti tomu učinily zkušenost s nebývale vysokou mírou polarizace a politizace, zejména díky naznačeným změnám v české středoevropské politice nové vlády. Co se ovšem týká výsledných politik, nic se příliš nezměnilo na celkově kladném hodnocení kooperativní a pro-aktivní české středoevropské politiky, kdy se zdá, že střední Evropa ještě posílila své postavení jako klíčové platformy pro provádění české zahraniční politiky jako takové. To samé již nelze říci o vztazích se *Spojenými státy americkými*. Vadnoucí romantismus česko-amerického vztahu byl popisován již v minulých vydáních, v roce 2014 jsme však byli svědky vědomějšího opouštění úsilí o aktivní a strategicky pojímanou politiku vůči USA, byť bezpečnostně-obranné a hospodářské relace oslabeny nebyly. *Rusku* se oproti předchozím letům dostalo nesrovnatelně více pozornosti díky jeho asertivním eskapádám na východě Ukrajiny a obecně agresivnějšímu geopolitickému pojetí vztahu s euroatlantickým prostorem. I díky tomu se česká diplomacie uchýlila ještě více k reaktivnímu a adaptivnímu jednání, byť na unijní úrovni aktivně hájila měkčí přístup ke společným protiruským sankcím. Nové diplomacii se nepodařilo přijít s novými nápady a myšlenkami týkajícími se *východní Evropy* a konkrétně *Ukrajiny*. Vláda se při formulaci svého postoje vůči situaci na Ukrajině pokoušela nalézt rovnováhu mezi často protikladnými požadavky a nároky velkých ekonomických hráčů, zaměstnavatelů, názorových skupin uvnitř sociální demokracie, opozičních stran a nevládních aktérů. Tato situace, spolu s podmínkami na východě Evropy obecně, nenapomáhala artikulaci jasné a pro-aktivní politiky, byť v rámci Visegrádské skupiny se východní Evropě a Ukrajině dostávalo značné pozornosti. Pro-aktivnější

přístup však česká diplomacie vykazovala vůči *západnímu Balkánu*, který navíc zůstal nepolitizovanou a nepolarizující agendou (s výjimkou Kosova, které zůstává konfliktním tématem). Rovněž autorky kapitol k *Francii* a *Velké Británii* poukázaly na aktivnější, depolitizovanou a nepolarizující politiku. Politika vůči *Blízkému východu* se blížila svou povahou roku 2013, s některými proměnami důrazu ve vztahu k Izraeli. *Subsaharská Afrika* se tak jako v minulých letech netěšila přílišnému zájmu, byť bylo připraveno solidní konceptuální zázemí a je možné v budoucnu větší aktivitu očekávat. *Čína* představuje patrně jedinou relaci, kde silná polarizace a politizace jde ruku v ruce s pro-aktivní politikou (ve většině případů totiž polarizovaný kontext brání pro-aktivní politice). Posílení čínského vektoru v české zahraniční politice vyvolalo velice silnou veřejnou i politickou reakci, přesto si nová česká vláda i český prezident počínali velice aktivně, následující tak obratu, který započal kabinet Jiřího Rusnoka.

Multilaterální rovina zahraniční politiky nezaznamenala žádnou výraznější změnu oproti předchozím letům, ČR pokračuje ve spíše adaptivním módu, respektujíc pozice rámované EU, politický zájem zůstává mizivý, stejně jako polarizující potenciál této agendy. Pro-aktivnější multilaterální přístup byl patrný v oblasti lidských práv, a to díky končícímu členství ČR v Radě OSN pro lidská práva. *Lidská práva* v české zahraniční politice obecně zažila velmi vyhrocený rok co do veřejné (a v menší míře politické) diskuse. Nová vláda iniciovala přípravu změny konceptuálního přístupu k podpoře lidských práv v zahraničí a tato iniciativa ještě dále zvýraznila existující rozdíly v postojích vůči této agendě. V *energetické, kulturní, ekonomické* a *rozvojové* dimenzi české zahraniční politiky autoři a autorky konstatovali spíše kontinuitu bez většího politického zájmu a polarizace. Zejména v případech vnějších ekonomických vztahů je stabilizace přijímána kladně, po mnoha letech konfliktů mezi MZV a MPO. V kulturní oblasti si autorky všimly možného zvýšeného zájmu o tuto agendu do budoucna.

Obecně se tedy proměnilo hodnocení z loňského vydání této publikace, kdy většina autorů a autorek konstatovala *nízkou* či *nulovou míru politizace*. V roce 2014 oproti tomu většina kapitol upozorňuje na zvýšený zájem o zahraniční politiku, který zároveň vedl ke zvýšené míře polarizace. Politizace tedy jde ruku v ruce s polarizací, ovšem málokdy vede k pro-aktivnímu jednání a ještě méně pak k *mediaci, kooperaci*, ale spíše vnucování vlastní politiky, popřípadě k re-aktivnímu jednání. Obecně lze *nejednání* či *reaktivní* jednání očekávat v případech, že dané téma je příliš polarizované a tudíž neexistuje prostor pro shodu pro aktivní jednání. V případě české politiky však tento argument neplatí a důvody českého pasivního přístupu tedy bude nutné hledat jinde. Nadále tedy platí, že obecně je česká zahraniční politika spíše *reaktivní*, s rysy politiky *černého pasažéra*.

Poslední – a klíčovou – otázkou zůstává, zda česká zahraniční politika přispívá k budování, k udržování či naopak k destrukci globálního multilaterálního řádu. Důležité je si říci, že není pravda, že stát tak malý, jako je Česká republika, nemůže svým jednáním takto velké téma ovlivnit.

Bohužel, vláda nastoupivší na počátku roku 2014 s výše uvedeným trendem příliš pozitivního neučinila. Jak vnitropolitické (nástup nové vlády vedené sociální demokracií), tak zahraničněpolitické faktory (zejména výbuch násilí na Ukrajině a agresivní

ruské chování ve východní Evropě) přispěly k tomu, že politický a veřejný zájem o zahraniční politiku dosáhl rekordních a bezprecedentních výšin. V minulosti se autoři a autorky v této publikaci stavěli kriticky k převažujícímu politickému nezájmu o zahraniční politiku. Zvýšený a horečný zájem o ni v roce 2014 však není zpětně možné vykreslit jako pozitivní či konstruktivní rys. Povaha politické a veřejné debaty zahraniční politiky totiž ještě více než v minulosti obnažila nedospělost a nedostatečnou zodpovědnost politického kontextu české diplomacie. To neznamená, že ve středně- či dlouhodobé perspektivě nemůže zvýšený zájem o zahraniční politiku přispět k jejímu dobrému vedení. Podmínkou toho však je, aby zájem o zahraniční politiku byl udržitelný a debata byla vedena ve smysluplné, vědoucí a zodpovědné rovině, čemuž tak v roce 2014 převážně nebylo.

Publikace *Česká zahraniční politika: Analýza ÚMV* si klade za cíl nejen obohatit teoretické a analytické porozumění české zahraniční politice, ale i obecnější cíl – prohloubit teoretické porozumění tvorbě zahraniční politiky jako takové. Dalším cílem je podpořit výzkumnou spolupráci mezi různými analytickými pracovišti v ČR a podpořit budování reflektivní analytické komunity. Na letošní publikaci se tak podíleli kromě kmenových autorů z ÚMV také externí spolupracovníci z Univerzity Karlovy v Praze, Vysoké školy ekonomické v Praze a Masarykovy univerzity v Brně. Všem externím spolupracovníkům patří velký dík. Velké poděkování patří dr. Tomáši Weissovi, který se ujal náročného úkolu hlavního recenzenta, úkolu, který vyžaduje značnou erudici i trpělivost s autorským týmem. Kniha by nemohla vzniknout bez obětavé organizační i analytické pomoci Barbory Fialové-Hronešové z VŠE. Autorský tým dále velice těžil z nezištné pomoci mnoha odborných stážistů ÚMV. Publikace je letos podruhé obohacena o data a statistiky Ministerstva zahraničních věcí ČR, za což patří díky mnohaleté podpoře projektu ze strany Odboru politického plánování (OPP) a důsledné práci odboru OAZÍ, i dlouhodobé podpoře vedení MZV jako takového. Analýze v mnohém pomohl otevřený a nápomocný přístup mnoha pracovníků MZV, kteří poskytli jak cenné informace, tak i cenné reflexe pro výsledné texty. V neposlední řadě náleží poděkování pracovníkům ÚMV (zejména edičnímu oddělení a knihovně) za obětavý a velice vstřícný profesionální přístup při vzniku publikace, jež vzhledem ke své povaze a obtížnému vzniku vyžaduje mimořádnou flexibilitu a pochopení při její kompletaci. Kniha byla vydána s laskavou podporou Grantové agentury ČR.

Za autorský tým si dovoluji vyjádřit naději, že posílením ambicí letošní publikace dále přispějeme k prohloubení porozumění české zahraniční politice.

Michal Kořan